

Pako Vienasta toi Sergei

Keuhkokuumeinen suomalainen sotilas on tuotu sairastamaan pirttiin. Mukana on myös ambulanssisairaanhoidaja ja penkillä istuvat myös Sanni ja Maria.

jeffin suvun Suomeen

Aino Untamala, Xenja ja Pavel Sergeijeffin tyttären tytär, asuu nykyisin yksin Tampereen keskustan tuntumassa Amurissa. Maria-äidin Vienan Karjalasta tuotu silkkihuivi on saanut kehykset ympärilleen ja paikan Aino Untamalan makuuhuoneen seinältä.

Tammi-helmikuun vaihde on kylmää ja pimeää aikaa vuodesta. Lyhyt päivä on vain hämärä kahden pimeän yön välissä. Niin oli myös alkuvuodesta 1922, kun Pavel Sergeijeff päätti pakata perheensä rekeen ja jättää kotinsa Luvajärven Jyväskylähdessä.

Pavel eli Homan Puavila Sergeijeff oli syntynyt 15. joulukuuta 1865. Hän ei siis enää ollut mikään nuori mies. Hän oli yli 50-vuotias, mutta hän teki kuitenkin raskaan ratkaisun ja jätti kotinsa, talonsa ja koko entisen elämänsä Vienan Karjalassa.

Hän pakkasi perheensä rekeen ja suuntasi länteen, kohti Suomea. Reitit olivat käyneet hänelle jo tutuiksi, kun hän oli käynyt kaupoilla esimerkiksi Kajaanin markkinoilla.

Tilanne Vienassa oli käynyt vähitel-

len kerta kaikkiaan sietämättömäksi. Bolševikit valtasivat yhä uusia alueita, vaikka karjalaiset sissit ja Suomesta tulleet valkoiset sotilaat koettivat taistella tiukasti vastaan. Kansannousu näytti päättyvän valkoisten tappioon ja kääntyvän punaisten voitoksi, Vienan vapautta vastaan.

Pavel Sergeijeff oli osallistunut kansannousuun aktiivisesti ja pojat Elias ja Yrjö taistelivat mukana metsäsississä. Vienan vapauden puolesta taistelleiden tilanne ei näyttänyt hyvältä. Tammikuun lopulla vuonna 1922 Kiimasjärvellä oli tukalat paikat.

- Isoisä ei olisi kuitenkaan halunnut millään lähteä. Hän oli kylänvanhin. Lähtö oli hänelle vaikeaa. Hän viivytti sitä niin pitkälle kuin mahdollista, kertoo

Sukujuhlia ei aikasemmin oikein rohjettu pitää...

Aino Untamala, Pavelin eli Puavilan tytärtärentytär.

Tampereella asuva Aino Untamala on kirjoittanut tarinan isovanhempiensa tuloista Suomeen ja julkaissut omakustanteena pienen kirjusen nimeltä Pakoon "Starina". Ainin mukaan se on kirjoitettu ennen kaikkea lapsenlapsia ja isoäidin sanojen mukaan myös lapsenlapsenlapsia ja vielä seuraaviakin lapsia varten.

Kun vuonna 1937 syntynyt Aino jäi eläkkeelle opettajan työstään, jäi hänelle aikaa ryhtyä kirjoittamaan tarinaa ja siirtämään tietoa suvun vaiheista tuleville polville. Suku kokoontuu vuosittain myös sukutapaamisiin, jollaisen Aino järjesti viime kesänä Tampereella. Ortodoksisen seurakunnan Nikolain salissa oli koolla kaikkiaan 38 sukuun kuuluvaa.

- Sukujuhlia ei aikasemmin oikein rohjettu pitää... Oli jonkinlainen pelko. Ensimmäinen pidettiin vuonna 1979, Aino Untamala kertoo.

Ainin äiti, Maria Untamala kertoi tarinan nauhalle, josta Aino purki sen tekstiksi. Maria kertoi tarinaansa Uudessa Valamossa kesällä 1989. Lisäksi aineistoa on saatu Sakari Pälsin kirjallisesta tuotannosta kansannousun ajalta.

Teos ei ole puhdas historiateos eikä ainoastaan varmistettuun faktaan perustuva dokumentti, vaan se on osin fiktiivinen eli kuvitteellinen. Kaikki on kuitenkin kerrottu niin, kuten se olisi voinut tapahtua. Myös tässä jutussa on mukana lainauksia, joita ovat osin kuvitteellisia.

Pälsin kirjassa Karjalan talviteillä (1922) on mukana kuvia, joissa useissa on selvästi Ainin Maria-äiti kuvattuna kotonaan Luvajärvestä. Tyttö oli 11-vuotias, kun lähdön aika tuli ja hän kääri itsensä ympärille vaatteitaan niin paljon kuin vain sai mahtumaan. Päänkin hän peitti villahuivilla niin, että silmät vain näkyivät.

Niin tekivät myös hänen sisarensa Sanni ja Outi, vaikka Outi joutui hiihtämään rajalle aivan itse kuten myös hänen veljensä Eliaskin. Rekeen istuivat siis pikikutytöt, isä-Pavel ja äiti Xenja, jonka nimi muuttui myöhemmin Senjaksi. Yrjö-poika ei tullut samaa matkaa, sillä hän

oli sotimassa. Hän oli tosin käymässä kotona juuri silloin, kun muu perhe päätti lähteä pakomatkalleen.

Maria Untamalan keroman mukaan Yrjö tuli hevosella taistelujen keskeltä Kii-masjärvestä varoittaam perhettä Luvajärveen pyrkivistä vihollisista. Siksi Yrjö hoputti perhettä pakenemaan kiireesti.

Rekeen pantiin myös heiniä hevoselle ja evästä itsellekin: leipää, kalaa, suolatua lampaanlihaa, säilöttyjä kurkkuja ja kirnupiimää... Eväät tosin kohmettuivat pakkasessa jäisiksi, mutta onneksi matkan varrella saatiin taloista teetä eli tsäijyä.

Raudoitettuun kirstuun on pakattu vain vähän aivan välttämättömältä tuntuva tavaraa, kuten astioita. Yhteen rekeen ei paljon mahdu. Vanhin tytär, Anni, jää kotiin muonittamaan sissejä ja suomalaisia sotilaita. Anni ja Yrjökin tulevat vielä myöhemmin Suomeen, aivan viimeisten joukossa helmikuun lopussa.

Perhe lähti matkaan 22. tammikuuta 1922. Pavel-isän epäröidessä Xenja-äiti pysyi tiukkana. "Mih mie olen näijen kera hyvä? Siut vangitah ja viiäh Siperiah!" vaimo sanoi miehelleen.

Sitten, kun pakomatka Suomeen oli onnistunut, Pavelista tuli PaaVo Sirkenen. Myös hänen puolisonsa alkuperäinen nimi Aksenja Vasiljevna Tsiigojeff suomalaistui Senja Sirkeiseksi. Hän oli syntynyt 24. tammikuuta 1871. Hän oli siis 51-vuotias, kun kotitanhuat jäivät taakse ikuisiksi ajoiksi. Poku-hevoson vetämä reki suuntasi aluksi kohti Kontokkia.

Kotona oli pihapiirissä komeita hirsrakennuksia, muiden muassa ampariaitoja. Talosta löytyi myytäväksi turkiksia, kankaita, rinkeleitä ja paljon muuta. Maria on kertonut, että rinkeleitä tuotiin heille joskus valtava kasa reellä, jossa oli kehikot ympärillä pitämässä lastia kyydissä. Varsinainen myymälä sijaitsi päärakennuksessa.

Pakomatkaa Suomeen taitetaan talviteitä pitkin ja umpihangessa. Pakolaisia on tosin liikkeellä muitakin ja välillä Pavel-isä saa ajaa toisten jälkiä. 17-vuotias Elias ja 13-vuotias Outi sivakoivat suksillaan minkä jaksavat. Yöpaikkaa

kysytään matkan varrella niin, että poika menee yksin taloon kyselemään ja muu perhe jää aluksi etäämmälle odottamaan.

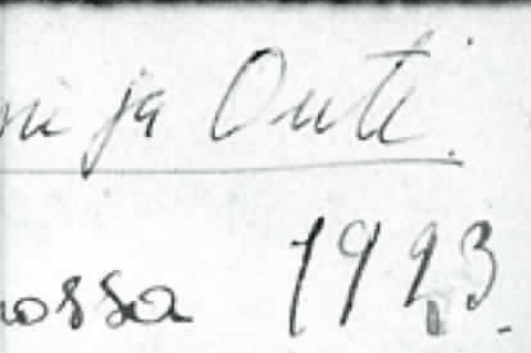
Kovin montaa yötä ei matkalla tarvitse yöpyä, kun Suomen raja jo lähestyy. Pelkona on, että bolševikit ovat vallanneet kylää ja vartioivat kulkijoita, mutta Sergeijeffin perhe onnistuu pakomatkaltaan pääsemään Suomeen ja saapuu aluksi Kuhmonniemelle.

Sergeijeffit saavuttavat Miinoan järven lyhyen päivän valoisimpaan aikaan.

Aino Untamala istuu pohjalaisen isänsä Vilho Untamalan tekemän arkun päällä ja esittelee vanhoja valokuvia. Alhaalla vasemmalla Senja-mummi istuu kotonaan Vienan Karjalan Uhtuan Jyväskylälahden kylässä pirtin penkillä ja pelaa noppapelejä. Oikealla ovat Marian vanhemmat Xenja ja Pavel Sergeijeff eli Paavo ja Senja Sirkeinen ja ylhäällä Ainon pohjalaiset isovanhemmat.

Sisarukset Maria, Sanni ja Outi Kuhmossa vuonna 1923.

Keskellä järveä on saari, jossa punaiset pitävät vartiotaan. Sergeijeffit ovat huolissaan, koska sotaisimmat miehet saattavat jopa ampua maasta pakoa yrittävät armotta.

Kun perhe miettii, kuinka jatkaa matkaa, tulee paikalle suksin valkoisia suomalaisia sotilaita. Heitä on kymmenkunta ja he kertovat, että kaikki on menetetty ja Kiimasjärvi vallattu! Miehet ovat hiihtäneet kohti Miinoaa, koska olivat kuulleet, että sieltä saatetaan vielä päästää pakolaisia rajan yli.

"Me lähdemme aseinemme edellä. Tulkaa te varmuuden vuoksi vasta, kun viitoilemme teille merkiksi, että tieto pakolaismyönteisistä rajavalvojista pitää paikkansa", he sanovat.

Sergeijeffeillä ei ole parempaakaan keinoa. Heidän on pakko luottaa yllättäen ilmestyneisiin auttajiinsa.

Sotilaat menevät edellä järven jälle ja joutuvat siellä saaresta tulevien miesten puhutteluun. Sergeijeffejä jännittää ja pelottaa, mistä nyt mahtaa olla kysymys. Pitäisikö heidän lähteä pakoon, vai mitä tehdä, he miettivät.

Pian saaresta tulleet miehet hiihtelivät perheen luo. Sergeijeffit ristivät silmiään, rukoilevat, toivovat parasta ja pelkäävät pahinta. Miehet kuitenkin viitilöivät kutsuvasti, eivät vihaisesti.

"Mänkyä kiirehsti. Myö olemma tulossa vaihtamah vuoroon toiset. Hyö eivät suvaitse pakolaisia. Myö emmä teistä virka heille ni mitä. Mutta aikoa teillä ei paljo ole. Toiset vartijat saattavat olla täällä millä hetkellä tahansa. Lähtekkyä heti!", miehet sanovat.

Sergeijeffit asettuivat ensimmäiseksi Kuhmoon, jossa asuivat useassa eri paikassa. Sanni, Outi ja Maria eli Maija kävivät pakolaisille tarkoitettua koulua, jossa tehtiin karjalaisista "kunnan suomalaisia". Heille itselleen olikin hyvin tärkeää päästä suomalaisuuteen niin syvälle sisään kuin mahdollista.

Marian kertoman mukaan heitä kohdeltiin hyvin ja opettajat olivat ystävällisiä. Suomen kieli opetettiin tarkkaan ja opastettiin tekemään ahkerasti työtä. Koululla oli esimerkiksi iso kasvimaa, jonka hoitamiseen kaikki osallistuivat tunnollisesti.

Maria menestyikin koulussa erittäin hyvin, hänen keskiarvonsa oli yli yhdeksän. Anni-sisar meni kansanopistoon ja Yrjö-veli meni töihin Kemiin, Veitsiluodon sahalle. Yrjö ehti olla Suomeen tulon jälkeen töissä Kemissä vain kolmisen vuotta, kun hän kuoli 10.4.1924 työtapa-turmassa.

Pavelin oli melko helppo kotiutua Kainuuseen, koska hänellä oli siellä entuu-

Sergeijeffin pirtin sisustaa. Uunin päällä emäntä Xenja, alempana Maria ja Sanni sekä uunin luukulla Anni. Kuva: Sakari Päläsi.

destaan kauppareissuilla saatuja tuttavuuksia. Perhe ei kuitenkaan jäänyt Kuhmoon pitkäksi aikaa. He muuttivat Keski-Suomeen Viitasaarelle. Elias ja Paavo perustivat sinne pienen sekatavarakaupan. Perheelle he ostivat mökin, jonka nimi oli Erottaja.

Elias siis teki elämäntyönsä kaupan alalla. Samoin Sanni. Annista, Outista ja Mariasta tuli opettajia.

Ensin Maria pääsi Hämeenlinnaan töihin kauppa-apulaiseksi. Elias toimi kauppajen edustajana ja sai hommattua sisarelleen työpaikan. Aluksi Maria viihtyi työssään, mutta alkoi kaivata jostain muuta. Hänhän oli menestynyt koulussa hyvin.

Maria pyrki opiskelemaan Sortavalan opettajaseminaariin vuonna 1931 ja valmistui opettajaksi vuonna 1936. Siinä välissä hän tapasi opiskelutoverinsa Vilho Karhumäen, joka myöhemmin otti käyttöön sukunsa nimen Untamala. Mies oli körttiläistä pohjalaisukua, ja vuoteen 1960 asti hän ja koko perhe käyttivät sukunimeä Karhumäki.

Pari vihittiin vuonna 1935. He muuttivat asumaan Pielisjärvelle, kun Vilho sai työpaikan Vaaraniemen koulusta. Äiti ohjasi aluksi käsitöiden tekoa koulussa.

Myös lapsia alkoi tulla. Heitä syntyi kaikkiaan seitsemän, joista yksi on kuollut. Ainin synnyinvuonna 1937 perhe muutti Satakuntaan, Kokemäelle. Työ-

paikat löytyivät molemmille Tulkkilan koulusta kirkonkylältä.

Näihin aikoihin, tai jonkin ajan kuluttua tästä, myös Marian vanhemmat siirtyivät tuonilmaisiin. Isä Paavo Sirkeinen kuoli Oulussa 25. maaliskuuta 1944. Senja-äiti muutti viimeisiksi vuosikseen Kokemäelle, jossa kuoli 7. elokuuta 1949.

Karhumäen perheen elämä sen sijaan eteni ja matka jatkui Suomen pääkaupunkiseudulle. Vuonna 1951 he muuttivat Helsinkiin. Aino oli 14-vuotias, kun hänestä tuli helsinkiläinen. Maria-äiti oli tuolloin nelikymppinen.

Perheelle rakennettiin talo Oulunkylään ja molemmat vanhemmat saivat työtä Helsingin kaupungin kansakoulussa. Ainin kertoman mukaan pääkaupunkiseudulle ei ollut mitenkään helppo päästä, vaatimukset olivat kovat.

Maria jäi eläkkeelle vuonna 1970 ja eli vielä pitkään. Hän asui Oulunkylän talossa vuoteen 2001 asti. Hän kuoli vasta 94-vuotiaana vuonna 2004. Vajaat kolme viimeistä vuotta kuluivat vanhainkodissa Helsingin Pakilassa. Ainin mukaan Maria oli erittäin tiedonhaluinen, kiinnostunut kaikista asioista ja piti lujasti kiinni nykyhetkestä.

– **Äidin isän äiti** oli ollut samanlainen, pieni ja sisukas ihminen, Aino sanoo.

Myös äidin sisarukset löysivät paikkansa Suomessa. Anni vaikutti opettaja-

na Puolangalla. Outikin valmistui opettajaksi ja asui Oulussa. Sanni oli myyjänä ja varastoinhoitajana vaateliikkeessä Hämeenlinnassa, Elias toimi tehtaiden edustajana. Hänen perheensä koti on Lempäälässä, jonka kirkkomaahan myös Senja ja Paavo on haudattu.

Aino Untamala kävi koulua jopa omien vanhempiensa oppilaita Kokemäellä. Oulunkylän aikoina hän oli jo oppikoulussa. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Käpylän yhteiskoulusta ja opiskeli opettajaksi Helsingissä.

Opettajaksi valmistumisesta tuli tänä vuonna kuluneeksi tasan 50 vuotta, eli hän siis valmistui vuonna 1958. Ikimuiset kurssijuhlat pidettiin tänä vuonna Helsingissä.

Aino meni naimisiin papin kanssa ja he saivat kaksi lasta. Mika-poika valitettavasti kuoli saatuaan sydänkohtauksen 37-vuotiaana. Tytär asuu Tampereella ja lapsenlapsia on kaikkiaan kahdeksan ja nyt jo yksi lapsenlapsenlapsikin.

Myös Vienassa on tullut käytyä katsomassa suvun paikkoja, mutta aikoinaan isoisälle kuuluneita rakennuksia ei enää Luvajärven ole jäljellä. Mielenkiintoisia tuttavuuksia on sieltä kuitenkin tullut.

– Olin Uhtualla retkellä vuonna 2005 ja jouduin yllätykseksi ja aivan sattumalta sukulaistaloon yöksi, Aino kertoo.

Vaikka suvusta on koossa tietoa oikeastaan jopa harvinaisen paljon, kaikista sukulaisista ei ole kovin tarkkoja tietoja. Esimerkiksi sellainen tieto on, että ainakin pikkuserkkuja asuu Tomskissa Uralin takana. Vienalaisia siis todella vietiin pois Suomen rajalta kansannousun jälkeen. Siksi sukua on Siperiassa yhä tänään. Osa on mennyt Ruotsiin ja Yhdysvaltoihin.

Nyttemmin sukua on Venäjältä myös käynyt Suomessa ja kirjeitä on kirjoitettu. Suomessa asuvat sukulaiset elävät hajallaan ympäri maata, Helsingissä, Espoossa, Turussa, Hämeenlinnassa, Savonlinnassa, Kuopiossa, Jyväskylässä, Vaasassa, Kokkolassa, Kemissä, Torniossa, Kaamasessa...

Aino on koettanut elämässään noudattaa Maria-äitinsä neuvoa: "Muistakaa hyvät asiat ja antakaa pahojen mennä tipotichensä".